

İdeolojinin Türk Hukukuna Yansıması: Komünizm Örneği (1923-1960)

Reflection of Ideology on Turkish Law: The Case of Communism (1923-1960)

Engin Çağdaş BULUT*

Öz

Türkiye Cumhuriyeti tarihinin başlangıcından 1960 yılındaki askeri darbeye kadar olan süreçte hukuk sistemi çeşitli nedenlerle birçok kez değiştirilmiştir. Bu nedenlerden bir tanesi zararlı ideolojilerle mücadele etmektir. Komünizm gibi rejimi tehdit eden devrimci bir düşünce de bu ideolojilerden biridir. Komünizmin, devletin bekasını tehlikeye sokacağı düşüncesiyle anayasa, kanun, kararname, sansür ve yasaklar aracılığıyla önlemler alınmaya çalışılmıştır. Cezaların yeterli olmadığı durumlarda bir düşünce suçu olan komünizm, fiili bir teşebbüs haline getirilerek isyana teşvik, hükümeti devirme ve rejimi değiştirme faaliyeti olarak görülmüştür. Bu kapsamda komünistlik faaliyeti ya da propagandasıyla suçlanan kişiler daha ağır cezalar almıştır. Fakat kanunların ideolojik suçları kapsayıcı özellikler taşıması için yapılan çalışmalar da devam etmiştir. Dünyada komünist ya da anti-komünist hareketlerin durumu takip edilerek komünizme karşı mücadelede tedbirler arttırılmış, NATO'ya giriş sürecinde ve girildikten sonra da komünizm fiili bir düşman konumuna erişmiştir. 1923 ve 1960 yılları arasında komünizme karşı gösterilen tutum beş aşamada incelenirken, Türk ceza kanunlarının, kararnamelelerin ve düşünce özgürlüğünün geçirdiği değişim, ideolojinin hükümet politikalarında ne kadar çok yer tuttuğunu göstermektedir. Bu politikaların uygulanabilmesi için de yargının aracılığına ve kolluk güçlerinin yardımına ihtiyaç duyulmuştur. Böylece, ideoloji toplumun yanı sıra hukuk, adalet, yargı gibi alanları da etkilemiş, hatta şekillendirici etkisiyle bu kanunların oluşturulmasındaki aktörlerden biri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Komünizm, Anti-Komünizm, Hukuk, Sansür, Dış Politika

Abstract

From the establishment of the Republic of Turkey until the military coup in 1960, the judicial system has been changed many times for various reasons. One of these reasons is to fight against harmful ideologies. A revolutionist idea threatening the regime like communism is one of them. Believing that communism would endanger the state's future, measures were taken through enactment of constitution, laws, decrees, and the mechanisms of censorship and prohibitions. In situations in which punishments are insufficient, Communism, is considered as a crime of thought and an act of incitement to revolt, and to subvert the government and changing the regime. In this context, people accused of communist activity or propaganda were subject to heavier penalties. However, works for the inclusion of ideological crimes in the laws have continued as well. The situation of communist or anti-communist movements in the world has been monitored and measures have been taken in the fight against communism and finally the ideology has reached a de facto enemy position starting from the NATO accession process. While the attitude towards communism between 1923 and 1960 has been examined at five phases, the change in Turkish penal laws, decrees, and freedom of thought have indicated the extent that ideology plays a role in government policies. The support of judiciary and law enforcement agencies were necessary for the implementation of these policies. Thus, ideology has affected not only the society but also the fields such as law, justice and judiciary, and has been one of the actors in the formation of these laws with its shaping effect.

Key Words: Communism, Anti-Communism, Law, Censorship, Foreign Policy

Makale Geliş Tarihi: 08.07.2019. Makale Kabul Tarihi: 07.04.2020.

* Dr., E-mail: bulut8713@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4744-2629.

Gazi

Akademik
Bakış

61

Cilt 14
Sayı 27
Kış 2020

Giriş

Tarih boyunca kurulan devletlerin suç olarak gördükleri durumlar arasında düşünce suçları da yer almıştır. Bu suçlar siyasi, dini ve bilimsel alanlarda statükocu bir yaklaşımın sonucunda ortaya çıkmıştır. Eski Çağ'da Sokrates gibi düşünürlerin ya da ilk Hristiyanlar gibi inanç suçlularının karşılaştığı idam ve sürgün gibi cezalar, daha sonra kilisenin bilime karşı mücadelesinde de kullanılmıştır. Hatta bu amaçla Engizisyon Mahkemeleri kurulmuş, Giordano Bruno ve Galileo Galilei gibi kilisenin sapkın ilan ettiği bilim adamları yargılanmıştır. Doğu da ise reformist fikirlere sahip kimseler padişah dahi olsa cezalandırılabilmiştir. Fakat Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketleri din savaşlarına rağmen, farklı düşüncelerin zincirlerini kırmasını sağlamıştır. Fransız İhtilali ile başlayan düşünce özgürlüğü ve buna bağlı rejim değişiklikleri, çeşitli savaşlar yaşansa da engellenememiştir. Yine de özellikle anarşist ve komünist düşünceye karşı gösterilen reaksiyon hapis ve sürgün cezalarıyla kendini göstermiştir.

İdeoloji kavramı düşünce bilimi anlamında 1796'da ilk kez kullanılmıştır.¹ İdeolojiler, ortaya çıktıkları dönemin şartlarına göre zaman zaman devletlerin geleceğini tehdit eden unsurlar olarak görülmüşlerdir. İdeolojilerin bazıları ekonomik bazıları ise siyasi ya da sosyal düzeni değiştirmeyi ilke edinerek kendi fikirlerine uygun bir toplum yaratmayı hedeflemiştir. İdeolojinin düşünceden farkı; bir düşünce üzerine inşa edilen bütün bir yönetim sistemini barındırmasıdır. İdeolojiler bilimsel bir icattan ya da farklı bir mezhebe inanmaktan daha etkili ve geniş bir anlam taşıyarak birçok taraftarını örgütlü bir şekilde harekete geçirebilirler. Bu hedef doğrultusunda ideolojiler, otoriter rejimlere karşı askeri araçları kullanarak devrimci bir yol izlerken, demokratik rejimlere karşı ise yasal yollardan anayasayı değiştirme amaçlı bir mücadele yolu izleyebilmiştir. Komünizm de bu ideolojilerden birisidir ve gerek silahlı gerek silahsız yollardan devletin sönmülenererek yok olduğu bir dünya gerçekleştirme çabası içindedir.

Türkiye'de, Osmanlı Devleti zamanında başlayıp yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla devam eden bir anti-komünist politika mevcuttur. Bu düşünceye göre komünizm, gerek saltanat sistemini gerekse yeni kurulan cumhuriyet rejimini ortadan kaldıracak bir düşüncedydi. Ayrıca bütün dinlere düşman olan, aile birliğini bozucu, mülkiyet düşmanı bir tutum içerisindeydi. Tehlikeli bir duruma gelmeden komünizm düşüncesi toplumdan sökülmesi, komünistler ise düşüncelerini daha fazla yaymadan izole edilmeliydi.² Gerek Osmanlı Devleti gerekse Türkiye Cumhuriyeti bu amaç doğrultusunda

1 Yücel Bulut, "İdeolojinin Tarihiçesi", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 23, 2011, s. 186.

2 Ayrıntılı bilgi için bkz. Uygur Kocabaşoğlu-Metin Berge, *Bolşevik İhtilali ve Osmanlılar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

Anayasa, kanun, kararname, sansür ve yasakları hükümet politikasının araçları olarak kullanmıştır. Türkiye tarihinde komünizme karşı mücadelenin aşamaları kanaatimizce yedi dönemde incelenebilir.³ Bunlardan beşi makale konusu dönemi ilgilendirmektedir: kısa tutukluluk ve arkasından af dönemi, uzun tutukluluk ve ağır cezalar dönemi, fikri mücadele dönemi, dış politika argümanı olarak kullanma dönemi, savaş-düşmanlık ve baskı dönemidir. Türkiye'deki anti-komünizmin safhaları olarak da nitelenebilecek bu aşamaların işleyişi de Türk hukuk sistemi üzerinden şekillenmiştir.

Tablo 1: Türkiye'de Komünizme Bakışın Tarihsel Gelişimi

Aşamalar	Açıklama
1. Aşama (1917-1919)	Belirsizlik ve bilinmezlik dönemi: «Barış»
2. Aşama (1920-1922)	Kontrollü müttefiklik, partileşme ve propaganda dönemi: «Temkinli Durma»
3. Aşama (1923-1938)	Komünizmin yasadışı olduğu, yargılama, kısa tutukluluk ve af dönemi: «Hafif Suç»
4. Aşama (1938-1941)	Uzun Tutukluluk ve Askeri Mahkemelerde yargılanma dönemi: «Ağır Suç»
5. Aşama (1941-1944)	Görece Serbestlik, Anti-Komünist ideolojinin oluştuğu dönem: «Fikri Mücadele»
6. Aşama (1945-1950)	Komünizme karşı kitlesel eylemler ve dış yardımlar dönemi: «Dış Politika argümanı»
7. Aşama (1950-1960)	İçerde baskı, dışarda fiilen savaş dönemi: «Savaş, Düşmanlık ve Baskı aracı»

Hafif Suç Dönemi (1923-1938)

Komünizmin ideoloji olarak ortaya çıktığı günden beri en büyük silahı; basın ve yayın faaliyetleri ile işçi örgütlerine dayanan kitlesel hareket imkânıdır. Türkiye'de sanayiinin gelişmemiş olması, buna bağlı olarak da işçi sınıfının sayısal olarak azlığı bu alanda korkulmasına gerek olmadığını gösteriyordu. Fakat basın ve yayın faaliyetleri özellikle okuma-yazma bilen kesim için bir risk teşkil edebilirdi. Basının kontrol altında tutulup, askeri ve siyasi mücadeleye zarar veren propaganda faaliyetleri içerisinde olmasına izin verilmemesi gerekiyordu. Nitekim devrimci düşünce taraftarlarının, Birinci Dünya Savaşı sırasında cephelelerdeki askerlere silah bırakmaları ve savaşmamaları şeklinde propaganda yaptıkları biliniyordu. Bu propagandanın da en önemli aracı basındı. Milli Mücadele Dönemi'nde de toplumu birlik içinde tutabilme ve kurtuluş yolunda savaşma çabalarında basının önemi büyük olmuştur. Mustafa Kemal Paşa bu konuda: "Bütün gazetelere ne yolda idarei kalem edeceklerine dair tarafımızdan talimat verilmiştir ve takip olunmuştur ve bütün matbuatımız bu dairede ifayı vazife etmektedir. Bundan yalnız hulfeden bir gazete olmuştur, ismi Yeni Dünya'dır."⁴ demiştir. Yeni Dünya Gazetesi İslami Bolşevik bir gazete olarak Ağustos

3 Bu tasnif ilk olarak Engin Çağdaş Bulut'un *Modern Türkiye'de Komünizm Algısı (1923-1960)* isimli yayınlanmamış doktora tezinin sonuç kısmında kullanılmıştır.

4 T.B.M.M. *Tutanak Dergisi*, Devre: 1, Cilt: 4, İctima: 1, 28.09.1336 (1920), s. 397.

Gazi

Akademik
Bakış

63

Cilt 14
Sayı 27
Kış 2020

1920'de Eskişehir'de çıkmış, daha sonra da Resmi Komünist Partisi'nin yayın organı olarak Ankara'ya taşınmıştı. Fakat Çerkez Ethem'in ihaneti üzerine bu gazete mensupları da yargılanmıştır. Ankara İstiklal Mahkemesi'nde 9 Mayıs 1921 tarihinde görülen dava da, komünistlik nedeniyle Yeni Dünya Gazetesi yazarlarından Nizamettin'e 8 yıl süreyle kürek cezası verilmiş, Arif Oruç ise tutuklu kaldığı süre göz önüne alınarak serbest bırakılmıştır. Halk İştirakiyyun Fırkası'ndan Tokat Mebusu Nazım, Ziyetullah Nuşirevan, Salih Hacıoğlu gibi isimler TBMM Hükümeti tarafından çıkarılan 155 numaralı kanun gereğince affedilmiştir.⁵ Böylece Türkiye'de hukukun komünizme karşı işletilmesi ilk olarak Hıyanet-i Vatanîye Kanunu'na dayanılarak gerçekleştirilmiştir. Kanunun üçüncü maddesi⁶ basın yoluyla komünistliğin yayılmaması için kullanılmıştır. Milli Mücadele Dönemindeki yargılamalar esnasında basın üzerinde denetimler de sıklaştırılmıştı. Bunların dışında çeşitli kararnamelerle komünistlik yaydığı düşünülen Ziya ve Yeni Fikir Gazetelerinin ithali yasaklanmıştır.⁷

Türkiye'de komünizmle mücadele, iç politikanın bir öznesi haline geldiği gibi, dış ilişkilerde de kıymetli bir araç olarak görülmüştür. Milli Mücadele Dönemi'nde komünistlere karşı sergilenen tutum, bu önermenin sağlaması olarak görülebilir. Bu dönemde İtilaf Devletleri'nin ülkeyi paylaşma planlarına ve işgallerine karşı bir bağımsızlık mücadelesi ortaya çıkmıştır. Bu mücadele için de Bolşevik Rusya'dan destek alınmıştır. Rusya'nın ve komünizmin yayılmacı karakteri, görünüşte Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları tarafından sert bir şekilde karşılanmış, gerçekte ise Mustafa Suphi hadisesi gibi bazı vakalar hariç yargı sistemindeki belirsizlikten dolayı yumuşak bir tepkiye dönüşmüştür. Bu duruma örnek olarak Yeşil Ordu Cemiyeti'nin kapatılması sonrasında tutuklanan Tokat Mebusu Nazım Bey ve Şeyh Servet Efendi başta olmak üzere bazı cemiyet üyelerinin kısa bir süre sonra afla serbest kalması gösterilebilir. Ayrıca 1 Mayıs 1923 yılında 8000 beyannamenin ele geçirilmesiyle tutuklanan gizli TKP üyelerinden 21 kişi Hıyanet-i Vatanîye Kanunu'nun İstanbul'da uygulanmaması nedeniyle serbest bırakılmıştır. Bu yasal boşluk komünistlerin faaliyetlerini İstanbul'da yoğunlaştırmıştır.⁸ Lozan Barış Antlaşması'nın ek sekizince protokolünde öngörülen genel affın uygulanması

Görüş

Akademik
Bakış

64

Cilt 14
Sayı 27
Kış 2020

- 5 T.B.M.M. Resmi İnternet Sayfası, "Taklîbi Hükümet maddesinden dolayı Ankara İstiklâl Mahkemesince 9 Mayıs 1337 tarihinde mahkûm edilenlerin bakiye müddeti cezaiyelerinin affına dair kanun", *Kanun No: 155*, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanunbmmc001/kanunbmmc001/kanunbmmc00100155.pdf; Cahide Sınmaz Sönmez, "Millî Mücadele Dönemi'nde Çıkarılan Aflar", *38.İCANAS*, 10-15 Eylül 2007, Ankara, s. 2800.
- 6 Üçüncü Madde: Vaiz ve hitabet suretiyle alenen veya ezmeni muhtelifede eşhası muhtelifeyi sırren ve kavlen hıyaneti vatanîye cürmüne tahrik ve teşvik edenlerle işbu tahrik ve teşviki suver ve vesaiti muhtelif ile tahriren ve tersimen irtikâp eyilyenler muvakkat küreğe konular. Tahrikat ve teşvikat sebebiyle maddei fesat meydana çıkarsa muharrik ve müşevvikler idam olunurlar. Bkz. "Hıyanet-i Vatanîyye Kanunu", *T.C.Resmî Gazete*, 1, (07.02.1921).
- 7 *Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, Bakanlar Kurulu Kararları (BKK), 30.18.1.1/7.21.13 (19.06.1923); BCA, BKK, 30.18.1.1/7.25.18 (22.07.1923).
- 8 Aclan Sayılğan, *Solun 94 Yılı 1871-1965*, Mars Matbaası, Ankara 1968, s. 86-88.

kapsamında hapisteki son komünistler de serbest bırakılmıştır.⁹ Özellikle Rus yardımlarının devam etmesi için gösterilen bu ılımlı tutumun, dönemin şartlarında sert tepkilerle karşılaşmamış olması komünizmin karşısında fikri mücadelede bulunacak bir düşünce sisteminin gelişmemiş olmasındandır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında komünizm karşıtlığı; ipleri devletin elinde olan ve yasalarla şekillendirilen bir argüman olmuştur. Hatta 1920 yılında devlet kendi eliyle bir komünist partisi kurduarak ülke içerisindeki komünist cereyanı da kendisi yönetmek istemiş fakat bu hamle başarısız olmuştur.

Türkiye'deki komünist faaliyetler çoğunlukla çeşitli parti ve cemiyetlerin de aracılığı ile basın ve yayın organları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bunların yanında broşür dağıtımı ve sözlü propagandalar da zaman zaman görülmüştür. 1 Haziran 1921 yılında çıkmaya başlayan *Aydınlık Gazetesi*, *Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi (TİÇSP)* ile illegal *Türkiye Komünist Partisi (TKP)*'nin yayın organıydı. 1923 yılının başlarında tamamlanmış ilk *Komünist Manifesto* çevirisi de İstanbul'da bu gazete de yayınlanmıştır.¹⁰ *Aydınlık Gazetesi*'nin yayınları işçiler üzerinde bir etkiye bulunmadığı sürece hükümeti rahatsız etmemekteydi. Ancak 1924 yılı başlarında Nazım Hikmet ve Şevket Süreyya gibi isimlerin yazı kadrosuna eklenmesiyle¹¹ birlikte gazete politikası değişmeye başlamıştır. Cumhuriyet rejiminin ilk anayasasının 20 Nisan 1924'de ilan edilmesinden sonra komünistler için halk hükümeti kurulamayacağı, devletin rejiminin cumhuriyet olduğu kesinleşmiş oldu. Böylece *Aydınlık Gazetesi* de memleket sorunlarından uzaklaşarak Marksist-Leninist teori ile ilgili daha çok yayın yapmaya başlamıştır.¹² Bu durumun devleti yönetenlerin de dikkatini çektiği, gazetenin kapanma sürecinde ortaya çıkmıştır.

1924 Anayasası'nda komünizmi önleme çabalarına ismi zikredilmeden yer verilmiştir. 69. madde de her türlü zümre, sınıf, aile ve fert ayrıcalıklarının lağvedilmiş ve yasaklanmış olduğu belirtilmiştir. Böylece komünizmin sınıf esasına dayalı toplum sistemine atif yapılarak, işçi sınıfına da bir ayrıcalık verilemeyeceği ortaya çıkmıştır. Fakat Anayasa'nın 77. Maddesinde basın organlarının yayınlanmadan önce teftiş edilemeyeceği kararlaştırılmıştı. Bu madde, komünistlerin en önemli silahı olan basın ve yayın faaliyetlerinin anayasa ile engellenememesini sağlamıştır. Yine de Anayasa'nın ilanından hemen sonraki 1 Mayıs için yapılacak kutlamaların ve enternasyonal marşının çalınmasının yasaklanması¹³ komünizme taviz verilmeyeceğinin ipuçlarıydı. Anayasa'nın yetersiz kaldığı durumlarda Takrir-i Sükûn Kanunundan bu amaçla faydalanılmıştır.

9 "Lozan Sulh Mu'âhedenâmesi Hakkındaki Kânun", *T.C. Resmî Gazete*, 22, (10.09.1923).

10 Karl Marx - Friedrich Engels, *Komünist Manifesto ve Hakkındaki Yazılar*, Yordam Kitap, İstanbul 2013, s. 15.

11 Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1978, s. 342

12 Erden Akbulut - Mete Tunçay, *İstanbul Komünist Grubu'ndan (Aydınlık Çevresi) Türkiye Komünist Partisi'ne 1919-1926*, 2. Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul 2013, s. 9.

13 Şaban Öztürk, *Türk Solunun Hapishane Tarihi*, Yar Yayınları, İstanbul 1972, s.61.

Gazi

Akademik
Bakış

65

Cilt 14
Sayı 27
Kış 2020

Anayasa'nın ilanından bir yıl sonra 4 Mayıs 1925'te kabul edilen Takrir-i Sükûn Kanunu'nun ilk maddesinde; *"İrticaa ve isyana ve memleketin nizamı içtimaisini ve huzur ve sükûnunu ve emniyet ve asayişini ihlâlê bâis bilûmum teşkilât ve tahrika ve teşvikat ve teşebbûsat ve neşriyatı Hükümet, Reiscumhurun tasdikiyle, re'sen ve idareten men'e mezundur. İşbu efal erbabını Hükümet İstiklâl mahkemesine tevdi edebilir."*¹⁴ hükmü yer almaktaydı. Asıl amacı Şeyh Said İsyanını bastırmak olan Takrir-i Sükûn Kanunu'nun hükümleri komünist yayınlar içinde kullanılarak Aydınlık ve Orak Çekiç gazetelerinin kapatılması sağlanmıştır. Gerekçe olarak da bu gazetelerin *Üçüncü Enternasyonal* yani *Komintern*'in prensiplerini yaymaya çalışmaları olarak gösterilmiştir.¹⁵ İstiklal Mahkemesi'ndeki duruşmalarda komünistler propaganda yaparak iç güvenliği ihlal etmek ve devletin rejimini değiştirmek için faaliyet göstermek ile suçlanmıştır.¹⁶ Böylece komünizme karşı fiili bir mücadele örneği sergilenmiştir. Bu mücadelenin önemli bir yanı da anti-komünizmin elindeki en büyük silahın ortaya çıkmasıdır. Bu silah, sonraki yıllarda da sıkça kullanılacak olan "rejimi değiştirmeye çalışma" suçlamasıdır.

Özel yasalar, kararnamele ve Anayasa çerçevesinde alınan ve doğrudan olmasa da dolaylı yoldan komünistleri de etkileyen tedbirler, devletin ilk ceza kanununda da kendisine yer bulmuştur. Kanunda komünistlik kavramını içeren bir suç olmamakla birlikte bu düşüncede olan kişiler için hükümeti devirmek suçuyla yargılanmalarının önü açılmıştır. 1926 yılında yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu (TCK)'nin 146. maddesinde *"Türkiye Cumhuriyeti teşkilâtı esasiye kanununun tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veya ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisini İşkata veya vazifesini yapmaktan mene cebren teşebbüs edenler idam cezasına mahkûm olur. Altmış beşinci maddede gösterilen şekil ve suretlerle gerek yalnızca gerek bir kaç kişi ile birlikte kavli veya tahriri veya filî fesat çıkararak veya meydan ve sokaklarda ve nasin toplandığı mahallerde nutuk irat ve yafta yapıştirarak ve neşriyat icra ederek bu cürümleri işlemeğe teşvik edenler hakkında, yapılan fesat teşebbüs derecesinde kalsa dahi, idam cezası hükmolunur."* kaidesi getirilmiştir. 177. madde de bu hükmün toplu işlenmesi halindeki cezalar ele alınmıştır. Bu hükümler basın üzerindeki baskıyı da artmıştır. Fakat aynı zamanda Takrir-i Sükûn Kanunu ile tutuklanıp 7, 10 ve 15 senelik cezalar alan ve komünistlik propagandası ile suçlanan 38 kişi¹⁷ TCK'nın ikinci maddesi uyarınca serbest bırakılmıştır. Bu maddeye göre suçun işlendiği zamanki kanunlarla yeni kanunlar arasında ihtilaf olması durumunda suçlunun lehine olan kanuna göre karar verilecekti.¹⁸ Böylece yeni kanunda komünizm propagandasına daha az ceza verilmesinden ötürü sanıklar tahliye edilmiştir.

14 "Takrir-i Sükûn Kanunu", *T.C. Resmî Gazete*, 87, (04.03.1925).

15 *BCA, BKK*, 30.18.1.1/12.12.12 (05.03.1925);

16 Ergün Aybars, *İstiklal Mahkemeleri*, 1-2, İleri Kitabevi, İzmir 1995, s. 389.

17 *Taha Toros Arşivi*, Belge No: 001505393006.

18 "Türk Ceza Kanunu", *T.C. Resmî Gazete*, 320, (13.03.1926).

1927 yılında yaşanan komünist tutuklamalarında olduğu gibi hükümeti devirmek suçlaması için delillerin yetersiz olduğu durumlarda TCK'daki cezaların hafifliği nedeniyle sanıklar ciddi cezalar almamıştır. Anayasayı ihlal ve Meclisi devre dışı bırakarak rejimi değiştirmeye teşebbüs gibi büyük suçlar isnat edilen komünistlerin yaklaşık yarısı beraat etmiş, geri kalanlar ise sadece bir ay ile 6 ay arasında ceza almışlardır.¹⁹ Bu durum ceza kanunlarında komünistler için maddeler bulundurulması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Kanunlardaki boşluk, komünistlerin yeniden toparlanmasına ve her sene 1 Mayıs yaklaştığında komünistler ve kolluk güçleri arasında yeni mücadelelerin yaşanmasına neden olmuştur.

1929 yılında neredeyse her sene yaşanan komünist tutuklamalarına bir yenisi daha eklenmiş, 35 kişinin yargılandığı davada 24 kişi hüküm giymiştir. Ancak en fazla 4 yıl 6 ay ceza alan sanıkların suçu komünizm düşüncesinde olmak ya da bu düşüncüyü yaymak değil, hükümeti devirmeye teşebbüste bulunmaktı.²⁰ Yurtdışında yayımlanan gazetelere göre komünizm propagandası yapmaktan tutuklanan²¹ sanıkların TCK'daki boşluktan dolayı komünizm propagandası suçundan değil, ceza alabilecekleri bir suçtan yargılanmaları sağlanmıştır. Fakat TCK'daki idam cezası bu davalarda uygulanmamıştır.

Türkiye'de komünizm propagandasına karşı açık bir dille alınan ilk tedbirler Matbuat Kanunu'nda yer almıştır. 8 Ağustos 1931 yılında yürürlüğe giren kanunun 40.maddesine göre komünizm ve anarşizmi öven yayın faaliyetinde bulunmak altı aydan üç yıla kadar hapisle sonuçlanabiliyordu. Yine Matbuat Kanunu'nun 50.maddesinde memleketin umumi siyasetine dokunacak yayınların Bakanlar Kurulu kararıyla kapatılabileceği, 51.madde de ise yurtdışından gelen yayınların aynı yöntemle yasaklanabileceği ibaresi bulunuyordu.²² İsmet Paşa TBMM'deki kanun görüşmeleri sırasında 50.madde hakkında hükümetin ne kast ettiği konusuna açıklama getirmek istemiştir. Buna göre hükümet; rejime, orduya, cumhurbaşkanına, meclise karşı yapılacak neşriyatların engellenmesinin yanı sıra yabancı devletlerin Türk toplumunu etkilemeye yönelik yayınlarını da memleketin umumi ahvaline aykırı görmekteydi.²³ Nitekim ucu açık ve sınırları belli olmayan bu maddelerden komünist olarak nitelenen yayınlarda nasibini almış, *Projektör*²⁴ gibi yurt içinde çıkan dergilerin yanı sıra, *İnkılap Yolu*, *Çernemorska Komüna* gibi yurtdışı kaynaklı yayınlarda yasaklanmıştır.²⁵ Bunların dışında tiraj sıralamasında üstlerde yer alan ve solcu olduğu düşünülen Tan Gazetesi de 50. Maddeye dayanılarak

19 Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar - II (1925-1936)*, BDS Yayınları, İstanbul 1992, s. 33.

20 Sayılğan, *a.g.e.*, s. 197.

21 "Communism in Turkey", *The Waco News Tribune*, (22.04.1929), p. 1.

22 "Matbuat Kanunu", *T.C.Resmi Gazete*, 1867, (08.08.1931).

23 *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Devre: 4, Cilt: 3, Fevkalade İçtima, 25.07.1931, s. 374-375.

24 *BCA, BKK*, 30.18.1.2/62.20.10, (16 Mart 1936).

25 Deniz Güner, *Sansür ve İktidar*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2015, s. 56

Gazi

Akademik
Bakış

67

Cilt 14
Sayı 27
Kış 2020

defalarca kapatılmıştır.²⁶ Yayınladığı eserlerinin içeriği nedeniyle tutuklanan solculara verilecek en iyi örneğe Nazım Hikmet'tir. *Gece Gelen Telgraf* adlı eserindeki yazılarından dolayı tutuklanmıştır.²⁷

1932 yılının Mart ayında dönemin istihbarat teşkilatı tarafından hazırlanan bir raporda komünist propaganda ve teşkilatlanmaya karşı tedbirler arasında komünizm lehine yayınlara engel olmak, Anadolu Ajansı'nın Sovyet hükümeti hakkında olan haberleri ile dünyadaki komünizm faaliyetleri hakkındaki yayınlarını sınırlandırmak yer alıyordu.²⁸ Bu bilgi komünizmin ciddi bir tehdit olarak görüldüğünü teyit etmiştir. Bu doğrultuda atılan ilk adım TCK'nın 141. ve 142. maddelerini değiştirmek olmuştur. 23 Haziran 1936 yılındaki bu değişiklikle 141.madde de: memleket dâhilinde herhangi bir sınıfın diğerleri üzerinde tahakküm kurmasını şiddet yoluyla sağlamak başta olmak üzere; şiddet kullanarak bir sınıfı ortadan kaldırma, iktisadi ve toplumsal düzeni yıkmaya amaçlı cemiyetler kuranlara beş yıldan on iki yıla kadar ağır hapis cezası öngörülmüştür. Cemiyetlere üye olanlara ise üç seneye kadar hapis istenmiştir. Dağılması emredilen cemiyetlerin faaliyetlerini gizlice sürdürmeleri ya da başka isim altında vücut bulmaları halinde ise ceza oranı üçte bir oranında arttırılacaktı. 142.madde de ise bir önceki maddedeki suçların propagandasını yapanlar hakkında cezalar yer almıştır.²⁹ Yasadaki şiddet tanımı düşünce suçlarının cezalandırılmasını tartışmalı hale getirdiği için 29 Haziran 1938'de şiddet olmayan durumlarda verilecek cezalar da yasaya eklenmiştir. Ancak komünistlere karşı en ağır mücadele değişen dünya şartlarının da bir getirisi olarak 1930 yılında yürürlüğe giren Askeri Ceza Kanunlarının uygulanması olmuştur. Komünistlerle askeri birlikler arasında organik bağlar bulunduğunun iddia edilmesiyle tıpkı Milli Mücadele Dönemi'nde olduğu gibi tehlike ön plana çıkarılmıştır.

Ağır Suç Dönemi (1938-1941)

Mustafa Kemal Atatürk'ün son günlerinde dünyada savaşa doğru giden gelişmeler görülmekteydi. Almanya'nın yayılmacı politikası ile Avusturya'yı ilhak etmesi, Çekoslovakya'dan Sudet Bölgesini alması gibi gelişmelerin ardından durum ciddi bir hal almaya başlamıştı. Almanya'nın yükselişi Türkiye içinde de komünizme karşı mücadelenin şiddetlendiği bir döneme girilmesine neden olmuştur. 1938 ve 1940 yıllarındaki davalarda bunun örneklerini teşkil etmiştir. 1938 yılında Kara Harp Okulundan bir öğrencinin Nazım Hikmet'i ziyaret etmesiyle başlayan dava sürecinde okulda Nazım Hikmet şiirlerini okuyan öğrenciler tutuklanmıştır. Nazım Hikmet ise askeri isyana

26 *BCA, BKK, 30.18.1.2/79.82.4, (28 Eylül 1937); BCA, BKK, 30.18.1.2/84.73.9, (7 Ağustos 1938); BCA, BKK, 30.18.1.2/96.92.12, (1 Kasım 1941).*

27 *Taha Toros Arşivi, Belge No: 001505296006.*

28 *Cumhurbaşkanlığı Arşivi (CBA), Ebis No: 01011147, Fihrist No: 11, (Mart 1932).*

29 "Türk ceza kanununun bazı maddelerini değiştiren kanun", *T.C.Resmî Gazete*, 3337, (23.06.1936).

Görüş

teşvik etmek suçundan 15 yıl hapis cezası almıştır. Askeri Ceza Kanunu'nun 94.maddesine göre verilen bu ceza ülke seferberlik döneminde olsaydı idam cezası olarak uygulanacaktı. 1940 yılında donanmaya mensup Yavuz zırhlısında makine eri olarak çalışan bir personelin sol kitaplar okuduğunun anlaşılması üzerine yeni bir dava açılmış, bu davada da Nazım Hikmet 20 yıl hapis cezası almıştır. İki davanın birleştirilmesi nedeniyle toplam cezası 28 yıl 4 ay olarak düzenlenmiştir.³⁰ Türkiye Cumhuriyeti tarihinde o zamana kadar ki en yüksek cezalar bu davalarla Nazım Hikmet'e verilmiştir. Türk hukukunda komünizm akımının karşılığı İkinci Dünya Savaşıyla birlikte ağır cezalar olarak güncellenmiştir.

Komünistlere karşı sergilenen bu sert hukuk mücadelesinin başlangıç nedenlerinden birini de Atatürk sonrası iktidar mücadelesinde aramak gerekir. 1938'e kadar komünistlere karşı uygulanmayan askeri ceza kanunlarının uygulanmaya başlanması tesadüf olmayabilir. Atatürk'ten sonra cumhurbaşkanı olması beklenen iki kişi: İsmet İnönü ve Şükrü Kaya idi. İsmet İnönü taraftarlarının sol eğilimli kişileri Şükrü Kaya'ya yakın gördüğü söylenirken³¹, Şükrü Kaya'nın ise Kara Harp Okulu'nun İsmet İnönü'ye verdiği desteği engellemek için 1938 davasını planladığı ileri sürülmüştür.³² Bu durumu doğrulayan en güvenilir kaynaksa Atatürk'ün yakın çevresinden olan Ali Fuat Cebesoy'un hatıralarında yer alan anekdottur. Buna göre Atatürk; Şükrü Kaya tarafından ileri sürülen ve Nazım Hikmet'i komünistlerin başı olarak gösteren ithamlara inanmadığını, Kaya'nın bu nedenle Mareşal Fevzi Çakmak'ı ikna ederek sahte delillerle soruşturmaya başladığını Ali Fuat Paşa'ya söylemiştir.³³ Bu iddiaların gerçek olması durumunda Türk hukuku, iktidar mücadelesinde komünistlere karşı bir silah olarak kullanılmış olacaktır. Komünizm karşıtlığının kitleleri etkileme gücü, ağır cezalarında gündeme gelmesine neden olmuştur. Çünkü mücadele ne kadar sert olursa, toplumdaki destek de o kadar fazla olacaktır.

Fikrî Mücadele Dönemi (1941-1944)

Almanya'nın Rusya'ya savaş açmasından sonra Türkiye içinde de dengeler değişmeye başlamıştı. 1941 yılında Almanya'nın Yunanistan'ı işgali ve Bulgaristan'ın Mihver Devletlere katılmasının ardından savaş tehlikesi Türk sınırına kadar gelmiştir. 18 Haziran 1941'de Türkiye ile Almanya arasında saldırmazlık antlaşması imzalanmış, böylece Balkanları güven altına alan Almanya, Sovyet Rusya'ya saldırmıştır. Yine aynı dönemlerde Türkiye'den toprak ve üs talebinde bulunan Rusya karşısında Türkiye doğal olarak fiilen olmasa

30 Atilla Coşkun, *Nazım'ın Siyasal Yaşamı ve Davaları*, Cem Yayınevi, İstanbul 1995, s. 212.

31 Abidin Nesimi, *Yılların İçinden*, Nöbetçi Yayınevi, İstanbul 2008, s. 121-122.

32 Atilla Akar, *Türkiye Komploları ve Provokasyonlar Tarihi*, Profil Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 75.

33 Ali Fuat Cebesoy, *Askeri ve Siyasal Belgeler*, Temel Yayınları, İstanbul 2005, s. 242; *Akşam*, (28.12.1966).

Gazisi

Akademik
Bakış

69

Cilt 14

Sayı 27

Kış 2020

da siyasi olarak Almanya'nın yanında yer almıştır. Almanların Rusları yenilgiye uğratarak hızlıca ilerlemesi Türkiye'deki Türkçü-Turancı-Milliyetçi grupların da coşkun bir şekilde faaliyetlerini arttırmalarına neden olmuştur. Komünizme karşı fikrî mücadelenin de temeli bu noktadır. Rusların yenilgiye uğratılmasını bekleyen milliyetçiler, iç politikada sol eğilimli kişilere karşı basın ve propaganda yoluyla ciddi mücadeleler başlatmışlardır. İki taraf arasındaki görece serbest bir ortamda; gazete, dergi, broşür gibi yayın araçlarıyla geçen mücadele, davaların gündemde olmadığı ancak kontrolün arttığı istisnai bir dönemdir.

Savaşın olağanüstü şartları gereği alınan tedbirler arasında basını kontrol altında tutmakta vardı. Her ne kadar serbest bir ortam görünse de aslında sınırlarını hükümetin çizdiği alanın dışına çıkılamıyordu. Bu sınırların bekliliğini ise 25 Mayıs 1940 yılında ilan edilen *Örfî İdare Kanunu* ve 28 Kasım 1940'da 6 şehirde ilan edilen sıkıyönetim yapmaktaydı.³⁴ Ayrıca Matbuat Umum Müdürlüğü'nün 28 Mayıs 1940'da teşkil edilmesi ve 1942'deki bir kanunla bu kuruma Anadolu Ajansı'nı denetleme yetkisinin verilmesi de bu kapsamda alınan önlemlerden idi.³⁵ Böylece hem solcu hem de milliyetçi basın üzerinde bir baskı ortaya çıkmıştır. Fakat İçişleri Bakanlığı tarafından Başbakanlığa bildirilen komünist yayın organları hakkındaki ihbarlarla³⁶ ilgili de harekete geçilmiyordu. Bu yayın organlarından biri olan *Adımlar* dergisi ihbardan sonra iki sayı daha yayınlanmış, ancak Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in özel isteği üzerine yayınına son verilebilmiştir. Bu durum hükümetin yayın organlarını sıkı bir şekilde takip ettiği ancak müdahale etmekte acele etmeyip ülkede serbest bir ortam olduğunu göstermeye çalışma çabasından kaynaklanmıştır.

Fikri mücadelede rekabet arttıkça toplumsal müdahalelere giden bir süreç başlamıştır. Rus baskısıyla birlikte Rus düşmanlığı da artmaktaydı. Bu nedenle sol kesime karşı hoşgörü gösterilmesi giderek imkânsız hale gelmiştir. 1944 yılında Hüseyin Nihal Atsız'ın vatan hainliği ve yabancı bir rejime destek vermekle suçladığı Sabahattin Ali hakaret davası açılmıştı. Bu dava görüleceği sırada Atsız'ı destekleyen kalabalıklar mahkemenin görüldüğü binaya gelmiş ve arbeye yaşanmasına neden olmuştur. 9 Mayıs'ta sonuçlanan mahkemeye göre Atsız 4 ay hapis 66 lira para cezası almış, fakat bu ceza ertelenmiştir.³⁷ Böylece Türk hukukunun yeri geldiğinde komünist olarak nitelenen kişiler lehine de olsa karar alabildiği görülmüştür.

34 "Örfî idare kanunu", *T.C. Resmi Gazete*, 4518, (25.05.1940); "Karamame No: 14780", *T.C. Resmi Gazete*, 4677, (04.12.1940).

35 "Başvekâlete bağlı Matbuat umum müdürlüğü teşkiline ve vazifelerine dair kanun", *T.C. Resmi Gazete*, 4520, (28.05.1940); "Başvekâlete bağlı Matbuat umum müdürlüğü teşkiline ve vazifelerine dair 3837 sayılı kanuna ek kanun", *T.C. Resmi Gazete*, 5139, (23.06.1942).

36 *BCA*, Muamelat Genel Müdürlüğü (MGM), 30.10.0.0/85.561.8, (9 Şubat 1944)

37 Hülya Öztekin, "1944 İrkçılık-Turancılık Davası ve Basındaki Tartışmalar", *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1, Ocak 2018, s. 221.

Bu dönemde dava konusu olmuş bir diğer konu *İlerici Gençler Birliği/İleri Gençlik Birliği* olarak anılan komünist bir teşkilatın ortaya çıkarılmasıdır. Dava, Nihal Atsız ve çevresindeki gruba karşı bir tepki olarak 18-19 Mayıs 1944'te Süleymaniye Camii'nin iki minaresi arasına asılmaya çalışılan bez bir flama ile başlamıştır. *Saraçoğlu Faşisttir* yazılı olan flama asılamadan faileri kaçmış, ancak daha sonra polis tarafından yakalanmışlardır.³⁸ Takibatın devam etmesi sonrasında 200'e yakın öğrenci tutuklanmış ve 10 aylık sorgusuzcağmadan sonra 55 kişi askeri mahkemelere gönderilmiştir. Buradaki dava da 9 ay sürmüştür. Gizli TKP üyelerinin de tutuklandığı dava da hüküm giyenlerin bazıları 1950'deki afla birlikte serbest kalmış, birçoğu hakkında da takipsizlik kararı verilmiştir.

Dış Politika Argümanı Olarak Anti-Komünizm (1945-1950)

Stalingrad Muharebesi ve Normandiya Çıkartmasıyla birlikte Almanların hızla geri çekilmeye başlaması Türkiye kamuoyunda da çalkantılara yol açmıştır. Özellikle Rusların hızlı ilerlemesi Türkiye için gelecekte bir tehdit olarak yorumlandığından İrkçılık ve Turancılık Davası adıyla bilinen dava açılmış ve bu çabaların Rusya tarafından iyi karşılanması beklenmiştir. Bu dava ile dönemin önde gelen milliyetçileri tutuklanarak cezaevine gönderilmiş, milliyetçi hareket ağır bir darbe almıştır. Böylece fikri mücadele ortamından dış politik kaygıların ön planda tutulduğu bir döneme geçilmiştir. Rus tehdidine karşı tek başına kalmak istemeyen Türkiye Batılı müttefiklerinin desteğini alabilmek için iki yol izlemiştir. Bunlardan birincisi çok partili hayata geçmek, ikincisi ise Türkiye'de komünizm tehlikesi olduğunu ispatlamaya çalışmak olmuştur.

Komünizmin Türkiye'deki varlığını ve buna karşı toplumun hassasiyetini gösteren ilk eylem Tan Matbaası'nın tahrip edilmesi olayıdır. *Tan Gazetesi* sahipleri ve yazarları olan Zekeriya ve Sabiha Sertel uzun zamandır Rusya yanlısı olmakla suçlanmaktaydı. Aynı gazete bünyesinde 1 Aralık 1945'de çıkartılan *Görüşler* dergisi büyük bir tepkiye neden oldu. 4 Aralık 1945'de Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından planlandığı ileri sürülen³⁹ eylemde binlerce kişi toplanarak Tan Matbaası önüne gelmiş ve matbaa kullanılamaz duruma getirilmiştir. Ancak kolluk kuvvetlerinin gözaltına aldığı zanlılar serbest bırakılmış ve bu olaylara yazdıkları yazılarla sebebiyet veren gazete mensupları suçlu görülerek yargılanmıştır. Hukukun bu tutumu dönemin hükümet politikası gereğince komünizm tehlikesinin görünür ve büyük olduğunu gösterme çabasından kaynaklanmış olmalıdır. Bu kapsamda 13 Haziran 1946'da TCK'nın 141. ve 142. maddelerinde değişiklik yapılması kararlaştırılmıştır. Son olarak 1938 yılındaki değişiklikten sonra hedefi anayasaya ve devletin anayasada yer alan vasıflarına muhalefet etmek, milli hissiyatı sarsmak ve zayıflatmak olan cemiyetler şeklinde geçen ifade, bu değişikliklerle birlikte *Cumhuriyetçiliğe aykırı veya*

38 *BCA, MGM, 30.10.0.0/209.427.8, (10 Kasım 1944).*

39 Dönemin savcısının hatıraları başta olmak üzere çeşitli hatıralar bu konuda kanıt olabilecek ipuçları vermektedir. Bkz. Kazım Alöç, *Kırklı Yıllar-5, TÜSTAV, İstanbul 2006, s. 5, 9-10.*

Gazisi

Akademik
Bakış

71

Cilt 14
Sayı 27
Kış 2020

milli hissiyatı sarsmaya ve zayıflatmaya matuf cemiyet olarak değiştirilmiştir.⁴⁰ Böylece bir zümrenin üstünlüğü adına bu tip cemiyetler kuranlar ya da propaganda da bulunanların suçları sadece rejimi değiştirmek gibi suçlara indirgenmiştir.

Türkiye’de çok partili hayata geçişle birlikte iki sosyalist partinin kurulmasına izin verilmiştir: *Türkiye Sosyalist Partisi (TSP)* ve *Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi (TSEKP)*. Esat Adil Müstecaplıoğlu ve Şefik Hüsnü Değmer’in liderliğindeki partiler kuruluşlarından altı ay sonra Rusya ile gerginleşen ilişkilerin de etkisiyle kapatılmıştır. Liderleri yargılanan partilerin kapatılmasıyla sol yeniden yasadışı bir görüş halini almıştır. 1948 yılında sonuçlanan dava ile Şefik Hüsnü, bir sınıfın diğerleri üzerinde hâkim olmasına çalışarak mevcut düzeni yıkmak suçundan 5 yıl ceza almıştır.⁴¹ Partilerin yanı sıra komünizmle mücadelede sendikalar, sol gazete ve dergiler gibi yayın organları da yasaklanmıştı. Bu süreçte yayın hayatına 1946 yılında başlayan *Markopaşa Gazetesi* bir süre muhalefetin tek yayın organı halini almıştır. Ancak bu gazete 1949’a kadar sadece 53 sayı yayınlatabilmiş, gazetenin 12 sayısı adli mercilerin kararıyla toplatılmış, gazeteye karşı 28 dava açılmıştır. Dört yazarı hapse giren gazete üyelerine toplamda 21 ay hapis cezası verilmiştir.⁴² *Kökü Dışarda* bir gazete olarak nitelenen⁴³ Markopaşa’nın yayınlarının komünistlikle suçlanmasına rağmen halktan beğeni alması birçok taklidinin çıkmasına da neden olmuştur. Tan Gazetesinden sonra Markopaşa’nın da kapatılması gibi hamlelerle, içerideki komünizmle mücadele politikası dışarıda da sonuçlarını vermiş, Türkiye 1952’de NATO’ya girebilmek için gerekli adımlardan birini atmıştır.

Komünizmle mücadelenin siyaset ve basın dışındaki bir diğer ayağı da eğitim alanındaki mücadeledir. 1945-1950 yılları arasında üniversiteler ve Köy Enstitüleri bu mücadelenin odak noktası haline gelmiştir. Almanlar ile Ruslar arasındaki savaş, Türkiye’de de bu iki devleti destekleyen gruplar arasında ideolojik ayrılıklara yol açmıştı. Üniversitelerdeki akademisyenler kendi görüşlerine uygun gruplar halinde bölünmüşlerdi. Akademisyenlerin solcu dergilerde yazı yazmaları tepkiyle karşılanmış ve Milli Eğitim Bakanlığı bir genelge ile bakanlığa mensup memurların siyasetle uğraşmalarının yasak olduğunu bildirmiştir.⁴⁴ Ancak diğer cenahlarda yazıları yayınlanan akademisyenlere karşı bir tepki oluşmamıştı.

Tan olaylarına neden olan Görüşler dergisinde, bazı akademisyenlerin yazılarının yer alması üzerine Bakanlık, bu yazıları dayanak göstererek solcu

40 “Türk Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun”, *T.C. Resmî Gazete*, 6336, (18.06.1946).

41 “Komutanlığın Tebliği”, *Ulus*, (17.12.1946), s.1.

42 Levent Cantek, *Markopaşa Bir Mizah ve Muhalefet Efsanesi*, İkinci Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 14.

43 *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, Cilt: 3, Toplantı: 1, 04.12.1946, s. 18.

44 Mete Çetık, *Üniversitede Cadı Avı*, Yordam Kitap, İstanbul 2007, s. 49-50.

bilinen personeli açığa almış ve soruşturma başlatmıştır.⁴⁵ Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel tarafından da tasdik edilen karar sonrası Niyazi Berkes, Pertev Boratav ve Behice Boran Dil Tarih Coğrafya Fakültesi (DTCF)'deki görevlerini bırakmak zorunda kalmıştır. Gizli komünistlikle suçlanan bu akademisyenlerin hukuk mücadelesi uzun süre gündemde kalmıştır. Danıştay'ın 26 Nisan 1946 tarihli kararıyla tekrar görevlerine geri dönen Pertev Boratav ve Niyazi Berkes'in çalışma şartları ağırlaşmıştır.⁴⁶ Boratav'ın Aralık 1947'de yapacağı bir konferans milliyetçi gençler tarafından basılmış, Ankara Üniversitesi Rektörü Şevket Aziz Kansu hakarete uğramış ve zorla istifa dilekçesi imzalatırılmıştır.⁴⁷ Bu olaylara neden olan gençler serbest bırakılırken adaletin yönü tıpkı Tan olayları sonrasında olduğu gibi komünistlikle suçlanan isimlere dönmüştür. Üniversite senatosu tarafından ismi geçen akademisyenler hakkında soruşturma başlatılmış, 10 Ocak 1948'de alınan kararlar öğrenciler arasında ihtilaf yaratmak ve komünist dergiler çıkartmakla suçlanarak işten atılmışlardır. Ancak üç akademisyen de Danıştay'ın delil yetersizliği yüzünden kararı bozmasıyla yeniden görevlerine dönmüşlerdir.⁴⁸ Bu akademisyenlerden kurtulmanın yollarını arayan hükümet, nihayet akademisyenlerin bağlı bulunduğu kürsüleri kapatıp, bu kadroları ihtiyaç fazlası olarak açığa almıştır. Bu tarihten sonra Pertev Boratav ve Niyazi Berkes yurtdışına çıkarken, Behice Boran ülkede kalmıştır. Akademisyenler emekli olana kadar devletten maaşlarını almaya devam etmiştir. Tüm bu mücadele esnasında hukukun bütün kanalları zorlanmış, özerk üniversite yasaları tartışmaya açılmış, hükümetle yargı arasında bir güç mücadelesi yaşanmıştır. Sonuç olarak Türk yargısının kanunlara bağlı kalması nedeniyle komünist olarak nitelenen akademisyenler yargı kararı olmadan üniversiteden uzaklaştırılmıştır. Bu politikanın yasal dayanağı da Demokrat Parti (DP) döneminde oluşturulacaktır.

Atatürk döneminde başlayan eğitim seferberliğinin köylere yayılmasında bir araç olarak tasarlanan Köy Enstitüleri de, komünizmle mücadelede düşman saflarda bir kurum olarak gösterilmiştir. Bizzat hükümetin kendisi tarafından eleştirilen Köy Enstitüleri'nin yanı sıra Enstitüleri savunan Hasan Ali Yücel, İsmail Hakkı Tonguç gibi isimler de komünist olmakla suçlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Hasan Ali Yücel'den Reşat Şemsettin Sırer'e geçmesiyle birlikte Enstitülere karşı savaş ivme kazanmıştır. Enstitülerin amacı köy çocuklarının alındığı okullarda yetiştirilen öğretmenlerin kendi köylerinde eğitim vermelerini sağlamaktır. Ayrıca okullarda modern tarımın yanı sıra, teknik işler, musiki gibi konularda da dersler veriliyor, köylere öğretmen olarak döneceklerin aynı zamanda köyleri kalkındırmaları bekleniyordu.

45 Uğur Mumcu, *40'ların Cadı Kazanı*, Onuncu Basım, Tekin Yayınevi, İstanbul 1994, s. 99-100.

46 BCA, MGM, 30.10.0.0/143.24.21, (22 Mayıs 1946).

47 Mumcu, *a.g.e.*, s. 108-109.

48 Çetik, *a.g.e.*, s. 45-46.

Gazisi

Akademik
Bakış

73

Cilt 14
Sayı 27
Kış 2020

Bu durum köylünün aydınlanmasını, daha verimli üretim yapıp daha çok kazanmasını sağlayacaktı.⁴⁹ *Çiftiği Topraklandırma Kanun* tasarısı ile aynı döneme rastlayan Enstitü çalışmaları büyük toprak sahiplerinin tepkisini çekmiş, köylünün uyanması komünizme giden süreç olarak yorumlanmıştır.⁵⁰ Bu sürecin devamında Hasan Ali Yücel ile DP teşkilatından Kenan Öner arasında bir hakaret davası başlamıştır. Bunun nedeni de Kenan Öner'in bir gazete de Hasan Ali Yücel'i komünist olmakla suçlamasıdır. Böylece komünizm, yeniden Türk hukukunun gündemine oturmuştur. Irkçılık ve Turancılık davası sanıkları bu dava da tanık olmuş ve birçok konu gündeme gelmiştir. Köy Enstitüleri'nde komünist yetiştirdiği iddialarını yalanlayan Yücel davayı kaybetmiştir. Teknik olarak bakıldığında Hasan Ali Yücel'in davayı kaybetmesi karşı tarafın iddialarının doğruluğunu onaylıyordu. Ancak Hasan Ali Yücel'in komünistliği hakkında bir işlem yapılmamıştır.⁵¹ Bu durum komünizmle mücadelenin kişiye ve zamana göre değiştiğini göstermektedir.

Komünizmle mücadelede mevcut yasaların yetersiz görülmesi nedeniyle 1949 yılında TCK'da değişiklik yapılması için çalışmalar başlatılmıştır. Daha önce değiştirilen 141. ve 142. maddeler yeniden güncellenerek komünistlere verilecek cezaların azamisi 5 yıldan 10 yıla çıkarılmıştır. Yine zararlı görülen cemiyetin propagandasını yapan kimselerin ceza üst sınırı da 2 yıldan 5 yıla çıkarılmıştır.⁵² Böylece NATO'ya giriş yolunda komünizme karşı hukuki mücadele daha da sertleşmiştir. Ayrıca komünizme karşı mücadelede ekonomik işbirliği içeren Truman Doktrini ve Marshall Yardımları gibi maddi olanaklardan daha fazla faydalanmak için de komünizm tehlikesi gündemde tutulmalıydı.

Savaş, Düşmanlık ve Baskı Aracı Olarak Anti-Komünizm (1950-1960)

Çok partili hayata geçiş ve demokratik seçimlerin yapılmasıyla iktidara geçen DP döneminde de devletin anti-komünist politikaları devam etmiştir. Bu dönemde komünizme karşı duruşun kilometre taşları Kore'ye asker gönderme, NATO'ya giriş, 6-7 Eylül Olaylarıdır. DP komünizme karşı politikasında ilk olarak bu ideolojinin tanımını yapmıştır. Buna göre komünizm; siyasi ve iktisadi bir düşünce biçimi olmaktan öte, bir casusluk şebekesi yani *beşinci kol* faaliyeti idi. Bu nedenle de bu ideoloji vatan hainliği olarak görülüyordu.⁵³

Hazırlıkları DP dönemine sarkan af kanunundan komünistlerin yararlanmaması için çareler düşünülüyordu. Bu komünistlerin başında da Nazım Hikmet geliyordu. Nazım Hikmet'in bir hatadan dolayı haksız yere

49 "Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu", *T.C. Resmi Gazete*, 5141, (25.06.1942).

50 Pakize Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997, s.516.

51 Nadir Nadi, *Perde Aralığından*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1979, s. 317.

52 "Türk Ceza Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun", *T.C. Resmi Gazete*, 7234, (10.06.1949).

53 Zehra Aslan, "Türk-Rus İlişkileri Ekseninde Türkiye'de İktidarların 'Sol' Algısı (1923-1960)", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 51, 2016, s. 185-186.

hapis yattığı bilgisi yayılmış ve beraati için imza kampanyası başlatılmıştır. CHP iktidarında başlayan af görüşmeleri DP döneminde tamamlanmış ve 15 Temmuz 1950 tarihinde af kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna göre 15 Mayıs 1950'den önce işlenen suçlardan alınan cezalar bazı istisna suçlar hariç affediliyordu. İstisna suçlardan hüküm giyenlerin cezalarının ise üçte ikisi affedilmiştir. Yasaya göre istisna suçlar arasında komünistlik, casusluk, rüşvet, tecavüz, zimmet, cinayet gibi suçlar vardı.⁵⁴ Komünizm fiilen suç unsuru içeren diğer istisnaların yanında düşünceye dayalı tek suçtu. Böylece devletin gözünde komünist olmanın katil olmaktan bir farkı olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu kanun sonrasında, istisna suçlar işlemelerine rağmen cezalarının üçte ikisinin affedilmesi Nazım Hikmet ve Şefik Hüsnü gibi sol cenahta önemli isimlerin tahliye edilmesine neden olmuştur.

Genel affın uygulanmasının hemen arkasından büyük bir komünist tutuklaması yaşanmıştır. 13 Ocak 1951'de başlayan tutuklamalar ve soruşturma yıl içinde devam etmiş toplam 187 kişi yargılanmıştır. Tutuklamalar sürerken komünistlere verilecek cezaları ağırlaştırmak için TCK'daki 141. ve 142. maddelerin yeniden değiştirilmesi gündeme gelmiştir.⁵⁵ Bu tartışmalar sırasında DP milletvekili Şevket Mocalı liderliğinde komünistlere idam cezası verilmesi gerektiğini savunan bir grupta yer almıştır.⁵⁶ TBMM'deki görüşmelere ilk kez askeri bir yargıç katılmış ve komünizm ve Türkiye'deki faaliyetleri hakkında milletvekillerine bir konuşma yapmıştır.⁵⁷ Böylece kanun değişikliğinin temelleri sağlamlaştırılmıştır. İdamı da kapsayan kanun maddeleri yürürlüğe girmeden tutuklanan komünistler eski kanunlara göre hüküm giyerken, kanundan sonra tutuklananlar daha ağır şartlarda hüküm giymişlerdir.⁵⁸ 1954 yılında sonuçlanan dava da ceza alan 131 sanıktan sadece üçü 10 yıl ile cezalandırılmıştır. Sanıkların 52'si beş-on yıl arası ceza alırken kalanı da beş yıldan az hüküm giymiştir. Son tutuklamalar ise 1957 yılında komünist Hikmet Kıvılcımlı ve lideri olduğu Vatan Partisi'nin üyelerine karşı yapılmıştır. Din yoluyla komünizm propagandası suçuyla Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanan zanlılar 1960 yılında tahliye edilmiştir.⁵⁹

Üniversitelerde, özellikle DTFC' de yaşanan solcu akademisyenler sorunu kadrolarının açığa alınması suretiyle çözülmüştü. 1953 yılında gerçekleşen Üniversiteler Kanunu'nun 46.maddesindeki değişiklik⁶⁰ ve 1954'deki vazifeden

54 "Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkındaki Kanun", *T.C. Resmî Gazete*, 7559, (15.07.1950).

55 Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Yordam Kitap, İstanbul 2014, s. 61.

56 Altan Öymen, *Öfkeli Yıllar*, Doğan Kitap, İstanbul 2014, s. 269-270.

57 *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem: 9, Cilt: 10, Toplantı: 2, 19.11.1951, s. 6-45.

58 Bu maddelerden idam cezası 1990 yılında müebbet hapse çevrilmiş, 1991'de ise maddeler tamamen yürürlükten kaldırılmıştır.

59 Cenk Ağcabay, "Elli Yıllarda Bir Komünist: Dr. Hikmet Kıvılcımlı", *Türkiye'nin 1950'li Yılları*, Mete Kaan Kaynar (Haz.), İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 199-201.

60 "Üniversiteler Kanununun 46 ncı maddesinin (d) fıkrasının değiştirilmesi hakkında Kanun", *T.C. Resmî Gazete*, 8649, (28.07.1956).

Gazi

Akademik
Bakış

75

Cilt 14
Sayı 27
Kış 2020

uzaklaştırma kanunu⁶¹ ile bu durumlar kanunlara dayandırılmış oldu. Bunlara göre akademisyenler senatonun görüşü alınmak suretiyle bakanlık emrine çekilebilecekti. 1956 yılında uzaklaştırma kanununu değiştirmek için yapılan girişim üniversitelerde komünist akademisyenler bulunduğu gerekçesiyle kabul edilmemiştir.⁶² Bu durumda sahip olunan yetkilerin kullanılmaması nedeniyle bir çelişki yaratmaktaydı.

Türkiye'nin Birleşmiş Milletler'in önderliğinde Kore'ye asker gönderme kararı almasından sonra komünizme karşı fiili bir savaş durumu meydana çıkmıştır. Daha önce Rus tehdidi karşısında Balkanlarda ve Kafkaslarda komünistlerle yaşanan gerginlik, savaş evresine geçmemiştir. Ancak NATO'ya girebilmek için komünist Kuzey Kore'ye karşı Türk askerinin savaşması uygun görülmüştür. Bu durum yurtiçinde artan komünizm düşmanlığının yanı sıra barış yanlısı kesimleri de ortaya çıkarmıştır. Türkiye Barışseverler Cemiyeti (TBC) adı altında örgütlenen ve yönetim kadrosunda Behice Boran ve Adnan Cemgil gibi isimlerin bulunduğu cemiyet hükümet tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Moskova'nın diliyle konuşmakla ve milli menfaatlere karşı durmakla itham edilen cemiyet üyeleri, bu nedenle de isyana teşvik suçundan tutuklanmıştır.⁶³ Türkiye'de komünizme karşı verilen fiili savaşta barış seslerinin hukuk yoluyla bastırılmasının yanı sıra karşı propaganda faaliyetleri de ciddi şekilde vücut bulmuştur. DP döneminde gerçekleşen 1951-1954 arasındaki büyük komünist tevkifatından sonra yurtiçindeki komünistlerin uzun süre hareket edemeyeceği bekleniyordu. Ancak Türkiye'deki komünist tehlikesinin dünyaya duyurulması adına da hiçbir fırsat kaçırmıyordu. 6-7 Eylül 1955'de ülke içindeki Rum nüfusa yönelik gerçekleştirilen planlı saldırıların sorumluluğu da komünistlere yüklenmiştir. Olaylardan sonra DP Meclis Grubu toplantısında konuşan Adnan Menderes büyük bir komünist komplo ile karşı karşıya olduğunu ifade etmiştir. Menderes'e göre komünistler Kıbrıs sorunu nedeniyle provokasyona müsait bir ortamı kullanmışlardır. Bu düşünce doğrultusunda 45 sabıkalı komünist gözaltına alınmış, bunlardan 19'u tutuklanmıştır. Tutuklananlarda iki ay sonra serbest bırakılmıştır.⁶⁴ Komünizm tehlikesini gündemde tutabilmek için gösterilen bu çabalar yargının verdiği kararlarla sonlanmıştır.

Sonuç

Türkiye'de 1923-1960 yılları arasında komünizmle mücadelenin şekillenmesi iç ve dış politikanın etkisiyle çeşitli dönemlere ayrılabilir. Çalışmanın konusu olan

61 "Bağlı buldukları teşkilât emrine alınmak suretiyle vazifeden uzaklaştırılacaklar hakkında Kanun", *T. C. Resmi Gazete*, 8749, (08.07.1954).

62 Ali Arslan, "Çok Partili Döneme Geçişten 27 Mayıs'a Türkiye'de Siyaset ve Üniversite", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 2, 2002, s. 58-61.

63 Mete Kaan Kaynar, "Türkiye'nin Ellili Yılları Üzerine Bazı Notlar", *Türkiye'nin 1950'li Yılları*, (haz. Mete Kaan Kaynar.), İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 16;

64 Ayşe Hür, *İnönü ve Bayar'lı Yıllar (1938-1960)*, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 157.

dönemlerde komünizmin merkezi sayılan Rusya'nın Batı ile ilişkilerine paralel olarak, komünizme karşı yumuşak ya da sert önlemlerin alındığı beş dönem vardır. Bu önlemlerin alınmasında en önemli araç Türk hukukudur. Anayasa, kanun, kararname gibi ana hukuk ögeleri dışında sansür ve yasaklar gibi daha basit önlemler de anti-komünist politikanın uygulayıcısı olarak kendilerine yer bulmuşlardır. Tüm bu hukuki ögelerin komünizmle arasındaki ilişki tek yönlü değildir. Komünizme karşı uygulanan herhangi bir ceza yasasının oluşturulması o dönemki komünizm algısının durumuna göre gerçekleşmiştir. Böylece ideolojik tehlikenin boyutu yasa biçimlendirici bir hal almış ve idama varan cezaların kanunlara girebilmesini sağlamıştır. Cumhuriyet'in ilk dönemindeki hafif cezalar, Atatürk sonrası Türkiye'sinde ağır cezalara dönmüş, komünizme karşı fikri mücadele yolları denenmiştir.

Komünizmin Rusya ve beşinci kol faaliyetleri olan ilişkisi, Rus baskısı ile birleştirilerek Batı ile yakınlaşmaya neden olmuştur. Demokratik özgürlüklerin arttığı bu yakınlaşmaya rağmen, komünistlerin parti kurma, gazete çıkarma, hatta 1 Mayıs'ı kutlama istekleri illegal bulunmuştur. Bu tip faaliyetler, bahsi geçen şartlarda oluşturulan kanunlar aracılığı ile engellenmiştir. Ayrıca çıkarılan aflar da siyasi maksatlarla kullanılmıştır. Böylece suçların hafif ya da ağır olması devlet tarafından belirlenebilmiş, hukukun ceza kanunlarına dayalı kararları yasama organının müdahalesiyle esnetilebilmiştir. Komünizmim Türk hukukuna yansıması kanun koyucuların yasaları oluşturdukları sıradaki biçimlendirici etkisiyle ortaya çıkmıştır. Böylece anti-komünist yasalar Türk hukukuna girmiş, SSCB'nin dağılmasına yani 1991 yılına kadar da yürürlükte kalmıştır.

Kaynaklar

Resmi Yayınlar

"Bağlı buldukları teşkilât emrine alınmak suretiyle vazifeden uzaklaştırılacaklar hakkında Kanun", *T. C. Resmi Gazete*, 8749, (08.07.1954).

"Başvekâlete bağlı Matbuat umum müdürlüğü teşkiline ve vazifelerine dair kanun", *T.C. Resmi Gazete*, 4520, (28.05.1940).

"Başvekâlete bağlı Matbuat umum müdürlüğü teşkiline ve vazifelerine dair 3837 sayılı kanuna ek kanun", *T.C. Resmi Gazete*, 5139, (23.06.1942).

"Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkındaki Kanun", *T.C. Resmi Gazete*, 7559, (15.07.1950).

"Hıyânet-i Vataniyye Kanunu", *T.C. Resmi Gazete*, 1, (07.02.1921).

"Kararname No: 14780", *T.C. Resmi Gazete*, 4677, (04.12.1940).

"Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu", *T.C. Resmi Gazete*, 5141, (25.06.1942).

"Lozan Sulh Mu'âhedenâmesi Hakkındaki Kânun", *T.C. Resmi Gazete*, 22, (10.09.1923).

Gazi

Akademik
Bakış

77

Cilt 14
Sayı 27
Kış 2020

- “Matbuat Kanunu”, *T.C. Resmi Gazete*, 1867, (08.08.1931).
- “Örfî idare kanunu”, *T.C. Resmi Gazete*, 4518, (25.05.1940).
- “Takrir-i Sükûn Kanunu”, *T.C. Resmi Gazete*, 87, (04.03.1925).
- “Türk Ceza Kanunu”, *T.C. Resmi Gazete*, 320, (13.03.1926).
- “Türk ceza kanununun bazı maddelerini değiştiren kanun”, *T.C. Resmi Gazete*, 3337, (23.06.1936).
- “Türk Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun”, *T.C. Resmi Gazete*, 6336, (18.06.1946).
- “Türk Ceza Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun”, *T.C. Resmi Gazete*, 7234, (10.06.1949).
- “Üniversiteler Kanununun 46 ncı maddesinin (d) fıkrasının değiştirilmesi hakkında Kanun”, *T.C. Resmi Gazete*, 8649, (28.07.1956).
- T.B.M.M. Resmi İnternet Sayfası*, “Taklibi Hükümet maddesinden dolayı Ankara İstiklâl Mahkemesince 9 Mayıs 1337 tarihinde mahkûm edilenlerin bakıyei müddeti cezaiyelerinin affına dair kanun”, *Kanun No:155*, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc001/kanuntbmmc001/kanuntbmmc00100155.pdf
- T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Devre: 1, Cilt: 4, İçtima: 1, 28.09.1336 (1920).
- T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Devre: 4, Cilt: 3, Fevkalade İçtima, 25.07.1931.
- T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, Cilt: 3, Toplantı: 1, 04.12.1946.
- T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem: 9, Cilt: 10, Toplantı: 2, 19.11.1951.

Arşiv Belgeleri

- BCA, BKK, 30.18.1.1/7.21.13 (19.06.1923).
- BCA, BKK, 30.18.1.1/7.25.18 (22.07.1923).
- BCA, BKK, 30.18.1.1/12.12.12 (05.03.1925).
- BCA, BKK, 30.18.1.2/62.20.10, (16 Mart 1936).
- BCA, BKK, 30.18.1.2/79.82.4, (28 Eylül 1937).
- BCA, BKK, 30.18.1.2/84.73.9, (7 Ağustos 1938).
- BCA, BKK, 30.18.1.2/96.92.12, (1 Kasım 1941).
- BCA, MGM, 30.10.0.0/85.561.8, (9 Şubat 1944).
- BCA, MGM, 30.10.0.0/209.427.8, (10 Kasım 1944).
- BCA, MGM, 30.10.0.0/143.24.21, (22 Mayıs 1946).
- CBA, Ebis No: 01011147, Fihrist No: 11, (Mart 1932).
- Taha Toros Arşivi*, Belge No: 001505393006
- Taha Toros Arşivi*, Belge No: 001505296006.

Gazeteler

“Communism in Turkey”, *The Waco News Tribune*, (22.04.1929), s. 1.

“Komutanlığın Tebliği”, *Ulus*, (17.12.1946), s. 1.

Kitaplar ve Makaleler

AĞCABAY Cenk, “Ellili Yıllarda Bir Komünist: Dr. Hikmet Kıvılcımlı”, *Türkiye'nin 1950'li Yılları*, Mete Kaan Kaynar, haz., İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 193-202.

AKAR Atilla, *Türkiye Komplolar ve Provokasyonlar Tarihi*, Profil Yayıncılık, İstanbul 2012.

AKBULUT Erden - Mete Tunçay, *İstanbul Komünist Grubu'ndan (Aydınlık Çevresi) Türkiye Komünist Partisi'ne 1919-1926*, C. 2, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul 2013.

ALÖÇ Kazım, *Kırklı Yıllar-5*, TÜSTAV, İstanbul 2006.

ARSLAN Ali, “Çok Partili Döneme Geçişten 27 Mayıs'a Türkiye'de Siyaset ve Üniversite”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 2, 2002, s. 41-83.

ASLAN Zehra, “Türk-Rus İlişkileri Ekseninde Türkiye'de İktidarların 'Sol' Algısı (1923-1960)”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 51, Trabzon 2016, s. 171-190.

AYBARS Ergün, *İstiklal Mahkemeleri*, C. 1-2, İleri Kitabevi, İzmir 1995.

BULUT Yücel “İdeolojinin Tarihçesi”, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3/23, 2011, s. 183-206.

CANTEK Levent, *Markopaşa Bir Mizah ve Muhalefet Efsanesi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

CEBESOY Ali Fuat, *Askeri ve Siyasi Belgeler*, Temel Yayınları, İstanbul 2005.

COŞKUN Atilla, *Nazım'ın Siyasal Yaşamı ve Davaları*, Cem Yayınevi, İstanbul 1995.

ÇETİK Mete, *Üniversitede Cadı Avı*, Yordam Kitap, İstanbul 2007.

EROĞUL Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Yordam Kitap, İstanbul 2014.

GÜNER Deniz, *Sansür ve İktidar*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2015.

HÜR Ayşe, *İnönü ve Bayar'lı Yıllar (1938-1960)*, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2015.

KAYNAR Mete Kaan, “Türkiye'nin Ellili Yılları Üzerine Bazı Notlar”, *Türkiye'nin 1950'li Yılları*, Mete Kaan Kaynar, haz., İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 15-38.

MARX Karl - Friedrich Engels, *Komünist Manifesto ve Hakkındaki Yazılar*, Yordam Kitap, İstanbul 2013.

MUMCU Uğur, *40'ların Cadı Kazanı*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1994.

NADİ Nadir, *Perde Aralığından*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1979.

NESİMİ Abidin, *Yılların İçinden*, Nöbetçi Yayınevi, İstanbul 2008.

ÖYMEN Altan, *Öfkeli Yıllar*, Doğan Kitap, İstanbul 2014.

ÖZTEKİN Hülya, “1944 Irkçılık-Turancılık Davası ve Basındaki Tartışmalar”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 11/1, Ocak 2018, s. 212-236.

Gazi

Akademik
Bakış

79

Cilt 14
Sayı 27
Kış 2020

- ÖZTÜRK Şaban, *Türk Solunun Hapishane Tarihi*, Yar Yayınları, İstanbul 1972.
- SAYILGAN Aclan, *Solun 94 Yılı 1871-1965*, Mars Matbaası, Ankara 1968.
- SÖNMEZ Cahide Sınmaz, "Millî Mücadele Dönemi'nde Çıkarılan Aflar", *38.İCANAS*, 10-15 Eylül 2007, C. VI, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 2012, s. 2797-2810.
- TUNÇAY Mete, *Türkiye'de Sol Akımlar - II (1925-1936)*, BDS Yayınları, İstanbul 1992.
- TUNÇAY Mete, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1978.
- TÜRKOĞLU Pakize, *Tonguç ve Enstitüleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997.

Extended Abstract

The history of the struggle against communism in Turkey began with the 1848 revolutions. After these revolutions and the events of the Paris Commune in 1871, the Ottoman Empire avoided socialist and communist ideas. Although Ottoman-Russian peace, as a result of the Bolshevik Revolution in 1917, led to moderate ideas, communism was not supported enough in Turkey. The military and diplomatic support received from Bolshevik Russia after the National Struggle Period led to a more moderate view of communism. However, under the leadership of Mustafa Kemal Pasha, both the course of the National Struggle and the survival of the new state would define communism as a threat. Therefore, the state has always fought against communism and the influence of this ideology in society has been tried to be kept under control. During the anti-communist struggle, the communists were arrested, exiled or deported using various legal means. The same struggle continued after the proclamation of the Republic. Parallel to the proclamation of the Constitution, the communists' scope of activity became increasingly limited and illegal, with the first criminal laws out for the press and supervisory laws and institutions. Thus, anyone involved in communist activity was considered potentially guilty. The trial of the Communists in the early period of the Republic of Turkey has resulted in the amnesty after light sentences or short arrest. However, with the outbreak of World War II, the communists began to receive heavy penalties. Even after Turkey's accession to NATO, these penalties increased to death penalties. The penalties that were not applicable to the civilians were given through the Military Penal Canons. The chaos caused by this situation necessitated the amendment of criminal laws. There are two main political reasons for the change in criminal laws. First, the psychological and military pressure made by Russia to Turkey; and second is Turkey's integration into NATO and the efforts to move closer to the West. For these two reasons, Turkish governments have pursued a policy of finding support from Western countries by showing the danger of communism to the world. In fact, various pacts were established on communism and anti-Russia and Turkey has become a member of these pacts. In this context, the laws have been amended

Görüş

frequently and they have been shaped according to the situation of the danger of communism. Thus, the word “communism”, which was not found in the canon before, entered into the laws. In all legislative amendments to prevent communism activities, the magnitude of the danger of communism was brought to the forefront. Criminal laws, which started with the “Hıyanet-i Vataniye Law” and were brought up in the process of the communists’ trial, were used against the communists in many different fields such as laws related to the press, martial law and customary laws. Thus, the reflection of communism on Turkish law was embodied and showed a concrete presence along with legal elements such as laws and decrees. As a result, it is seen that the change in the relationship between communism and law examined in five chapters evolved into increasing penalties parallel to foreign policy. This situation, certainly, was realized by the compelling effect of the danger in foreign policy rather than the communist equivalent in society.

Gazi

Akademik
Bakış

81

Cilt 14
Sayı 27
Kış 2020